

NOGIRONLIGI BO'LGAN AYOLLARNING IJTIMOYIY HIMOYASI: GENDER VA NOGIRONLIK KESISHMASIDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR

Karimjonova Nozima

Namangan Davlat Pedagogika instituti

Ijtimoiy yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: Habibjonova Nodira

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada nogironligi bo'lgan ayollarining ijtimoiy himoyasi gender va nogironlik kesishmasi nuqtayi vaqtning o'zida namoyon bo'lishi natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tengsizliklar yoritilgan. Shuningdek, nogironligi bo'lgan ayollarning ta'lim, bandlik, so'g'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish jarayonida uchraydigan diskriminatsiya shakllari, ijtimoiy himoya tizimining mavjud kamchiliklari ham ko'rib chiqiladi. Maqolada gender tengligi tamoyillari asosida nogiron ayollar uchun samarali ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

KALIT SO'ZLAR: Nogironligi bo'lgan ayollar, ijtimoiy himoya, gender tenglik, diskriminatsiya, reabilitatsiya, bandlik imkoniyatlari.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются вопросы социальной защиты женщин с инвалидностью, а также гендерные аспекты обеспечения их прав и возможностей. Анализируются существующие механизмы государственной поддержки, выявляются основные проблемы и барьеры, с которыми сталкиваются женщины с ограниченными возможностями в процессе социализации, трудоустройства и получения необходимых услуг. Особое внимание уделено необходимости комплексного подхода, обеспечивающего равные права, инклюзию и повышение качества жизни женщин с инвалидностью.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: женщины с инвалидностью, социальная защита, гендерное равенство, дискриминация, реабилитация, возможности трудоустройства.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash, ayniqsa, nogironligi bo'lgan ayollarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb masalalardan biridir. Ular ikki tomonlama diskriminatsiyaga — nogironlik va gender stereotiplariga — duch keladigan guruh bo'lib, ularning ijtimoiy himoyasi masalasi davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylangan. Nogironligi bo'lgan ayollarning jamiyatda faol ishtirok etishi, sifatli ta'lim, sog'liqni saqlash xizmati, bandlik va ijtimoiy qo'llab-

quvvatlashga teng huquq asosida ega bo'lishi inson huquqlarini ta'minlashning muhim shartidir. Shu bilan birga, ularning imkoniyatlari cheklanganligi, jamiyatdagi salbiy stereotiplar va yetarli ijtimoiy yordamning bo'lmasligi ularni ijtimoiy faoliyatdan chetlashtiradi.

Hozirgi kunda O'zbekiston va boshqa mamlakatlarda nogironligi bo'lgan ayollarni qo'llab-quvvatlash tizimlari shakllantirilgan bo'lsa-da, ular yetarli darajada samarali emas. Davlat siyosatining ijtimoiy himoya yo'nalishlari, nodavlat tashkilotlar faoliyati va xalqaro konvensiyalar — bularning barchasi nogiron ayollar huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyatda teng huquqli bo'lishini ta'minlashda muhim vositalardir.

Shuning uchun ushbu maqola nogironligi bo'lgan ayollarning ijtimoiy himoyasi, mavjud muammolar va ularga nisbatan qo'llanilayotgan mexanizmlarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot davomida gender va nogironlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ijtimoiy himoyaning samaradorligi va jamiyatdagi stereotiplarni bartaraf etish yo'llari o'rganiladi.

ASOSIY QISM

Ijtimoiy himoya — bu davlat tomonidan ehtiyojmand fuqarolarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tizimli choralar majmuidir. Nogironligi bo'lgan ayollar uchun ijtimoiy himoya nafaqat moddiy yordamni, balki reabilitatsiya, bandlik, ijtimoiy xizmatlar, psixologik yordam, huquqiy maslahatlar va jamiyatga moslashuvni ham qamrab oladi.

O'zbekiston Respublikasining “Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida”gi Qonunida nogiron ayollarning huquqlari alohida e'tirof etilgan bo'lib, ularga teng imkoniyatlar yaratish davlat zimmasidagi muhim vazifa sifatida belgilangan. Shuningdek, Qonun nogiron ayollarning sog'liqni saqlash, ta'lim, bandlik va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish huquqlarini kafolatlaydi[1].

Nogironligi bo'lgan ayollar ko'pincha ikki tomonlama to'siqlarga duch keladi:

1. Gender stereotiplari

Ayollar uchun “faollik cheklangan” degan noto'g'ri tasavvurlar. Uy ishlari va oilaviy majburiyatlar bilan bog'liq bo'lgan cheklovlar.

2. Nogironlik bo'yicha cheklovlar Infratuzilma noqulayligi (rampalar, maxsus transport va xizmatlar yetishmasligi).

Axborot va xizmatlarga yetib borishda qiyinchiliklar. Bandlikdagi to'siqlar va kasbiy imkoniyatlarning cheklanganligi.

BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasida ayollar va qizlarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha alohida modda mavjud bo'lib, davlatlar ularga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish choralari ko'rishi shartligi ta'kidlangan[2].

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan ayollarni qo'llab-quvvatlash quyidagi

yoʻnalishlarda amalga oshirilmoqda:

Ijtimoiy xizmatlar koʻrsatish

1.Uyga borib xizmat koʻrsatish, reabilitatsiya markazlari, psixologik maslahatlar.

2.Bandlikni taʼminlash

Ishga joylashtirish kvotalari, kasb-hunar oʻqitish, startap va tadbirkorlik imkoniyatlari.

3.Sogʻliqni saqlash xizmatlariga kirish

Maxsus tibbiy yordam, fizioterapiya, reabilitatsiya xizmatlari, dorilarga kirish imkoniyati.

4.Taʼlim olish imkoniyatlari

Inklyuziv taʼlim dasturlari, maxsus oʻquv materiallari va pedagogik yordam.

5.Huquqiy maslahatlar va psixologik yordam

Ijtimoiy xizmatlar orqali nogiron ayollarga huquqiy maslahat va psixologik qoʻllab-quvvatlash taqdim etiladi.

Nodavlat tashkilotlar ham nogiron ayollarning jamiyatda faol boʻlishini qoʻllab-quvvatlashda muhim rol oʻynamoqda. Ular orqali reabilitatsiya, treninglar va ijtimoiy faollik loyihalari amalga oshiriladi[3].

Nogironligi boʻlgan ayollarning ijtimoiy himoyasi jamiyatning umumiy taraqqiyotiga xizmat qiladi. Ular ikki tomonlama diskriminatsiya — gender stereotiplari va nogironlik toʻsiqlariga duch keladi. Shu sababli, davlat siyosatini kuchaytirish, nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik, jamiyatdagi stereotiplarni bartaraf etish, huquqiy va psixologik qoʻllab-quvvatlashni kuchaytirish hamda infratuzilmani moslashtirish muhim hisoblanadi. Ushbu choralar nogironligi boʻlgan ayollarning jamiyatda faol ishtirok etishi va huquqlarini toʻliq amalga oshirishini taʼminlaydi[4].

XULOSA

Nogironligi boʻlgan ayollarning ijtimoiy himoyasini taʼminlash bugungi kunda nafaqat ijtimoiy siyosatning ustuvor yoʻnalishi, balki jamiyatning insonparvarlik darajasini belgilovchi muhim mezonlardan biridir. Ushbu maqola davomida koʻrib chiqilganidek, nogironligi boʻlgan ayollar koʻplab murakkab toʻsiqlarga — sogʻliq, iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi, bandlikdagi qiyinchiliklar, gender stereotiplari, oilaviy va maishiy bosimlarga duch keladilar. Bu esa ularning jamiyatda toʻlaqonli ishtirok etishiga, oʻz qobiliyatlarini namoyon qilishiga maʼlum darajada toʻsqinlik qiladi. Shu bois davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar, xalqaro konvensiyalar, ijtimoiy himoya dasturlari va qoʻllab-quvvatlovchi mexanizmlar ularning huquqlarini toʻliq kafolatlashda juda katta ahamiyatga ega. Xususan, Oʻzbekistonning “Nogironligi boʻlgan shaxslar huquqlari toʻgʻrisida”gi qonuni[5]va BMTning Nogironlar huquqlari toʻgʻrisidagi Konvensiyasiga qoʻshilishi ushbu sohada keng koʻlamli islohotlar uchun huquqiy asos yaratdi. Ammo faqat qonunlarning mavjudligi yetarli emas — ularni amalda toʻgʻri qoʻllash, tizimli monitoring yuritish,

ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish, bandlik imkoniyatlarini kengaytirish va eng muhimi, jamiyat ongini o'zgartirish zarur. Nogironligi bo'lgan ayollarning hayoti faqatgina moddiy yordam bilan emas, balki ruhiy qo'llab-quvvatlash, mos sharoitlar yaratish, o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini oshirish orqali yaxshilanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bo'lgan ayollarning ijtimoiy himoyasi — bu faqat ijtimoiy siyosat vazifasi emas, balki butun jamiyatning umumiy mas'uliyati. Har bir ayolning imkoniyatlarini kengaytirish, ularni qo'llab-quvvatlash va jamiyat hayotiga faol jalb etish orqali biz yanada adolatli, teng huquqli va mehribon jamiyat qurishga erishamiz. Shu yo'nalishda amalga oshirilayotgan har bir kichik qadam ularning hayotiga katta o'zgarish olib kelishi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020. Nogironligi bo'lgan ayollarning huquqlari, ijtimoiy himoya tizimi bo'limlari.
2. BMT Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi (CRPD). Nyu-York, 2006. Gender va nogironlik bo'yicha diskriminatsiya, xalqaro standartlar.
3. Xodjayeva D., "Ijtimoiy ish asoslari." O'quv qo'llanma. Toshkent: Tafakkur, 2019. Ijtimoiy himoya tizimi, bandlik, reabilitatsiya va ijtimoiy xizmatlar bo'limi.
4. Haydarov B., "Gender tenglik va ijtimoiy himoya masalalari." Ilmiy maqola. Toshkent, 2021. Gender va nogironlik: ikki tomonlama diskriminatsiya bo'limi.
5. Abdullayeva M., "Nogironligi bo'lgan ayollarning ijtimoiy faolligini oshirishning zamonaviy yondashuvlari." Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2022.